

Csomor Józsefné

A JÁSZBERÉNYI GIMNÁZIUM EGYIK JELES DIÁKJÁRÓL

Donáth Ferenc 1913. szeptember 5-én született Jászárokszálláson. A 8 osztályos gimnázium utolsó öt évét – az 1925-26. iskolai évtől 1929-30-ig – a Jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgimnáziumban végezte.

Az 1924. évi középiskolai reform jelentős hatást gyakorolt az iskolára, ebben a tanévben alakult át reáliskolává. Feladatát néhány modern nyelv és irodalom, valamint a matematika és természettudományos tantárgyak mélyebb tanításával oldja meg.¹³²

Donáth Ferencre leginkább Gergely Adolf, a kiváló matematika-fizika szakos tanár egyénisége, munkássága hatott. Az általa vezetett – országos hírűvé vált – aerokör ellenőrévé választották az akkor VIII. osztályos diákot.¹³³ Egyik résztvevője az 1930. április 29-én megtartott előadássorozatnak. „...először a szállóernyős gerinces állatokkal foglalkozik, fokozatosan halad majd az ősmadáron keresztül a legtökéletesebben repülő madárig. Előadássorozatainak tulajdonképpeni tárgya: a repülőhalak...Végül összehasonlítja őket a hidroplannal.”¹³⁴ Móricz Zsigmond is nagy elismeréssel írt a Pesti Naplóban az aerokörről, megjegyezte: a repülőgépszemináriumnak volt a legtöbb tagja az intézményben.

Az 1925-26. iskolai évben a IV. osztályban 32 fő kezdte meg a tanulmányait, 1930. június 3-5-én tartott „szóbeli vizsgálaton” csupán 16 fő érettségizett sikeresen. Az évek folyamán egyre több tanuló nem tudott megfelelni a magas színvonalú követelményeknek, ennek következménye a létszám drasztikus csökkenése. Donáth Ferenc viszont egyre kiválóbb teljesítményt nyújtott, VIII. osztályban a néhány díjazott közül megkapta az Ifj. Friedvalszky Ferenc I. jutalomalapítványt. A kamatot (20 pengő) Donáth Ferenc VIII. osztályos tanuló kapta szorgalmáért, jó viseletéért és előmeneteléért.¹³⁵ Osztályából a sikeresen érettségizettek közül négyen a papi pályát, négyen a jogot, négyen az orvosi hivatást választották, csupán 1-1 fő szeretett volna tanár, mérnök, katona, gazda lenni. Donáth Ferenc édesapja foglalkozását követve jogot hallgatott, de pályája messzire ívelt ettől a

¹³² Csomor Józsefné: A Lehel Vezér Gimnázium története (1767-1992) 23.

old.

¹³³ A Jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgimnázium
Értesítője az 1929-30. iskolai évről. 35. old

¹³⁴ Uo. 38. old.

¹³⁵ Uo. 62. old.

foglalkozástól. Ő nem a nyomor, nem a megaláztatottság, nem a számkivetettség okán, hanem saját szellemi fejlődése következtében állt mindig a haladás, a fejlődés mellé. A harmincas évek elején ezzel nem kevesebbet, mint polgári jólétének feladását, ügyvédi karrierjének kettétörését vállalta.¹³⁶

Az érettségi után két évvel bekapcsolódott az egyetemen folyó tandíjreform, valamint az antifasiszta mozgalomba, azoknak egyik irányítója lett, 1937-ben pedig már a Márciusi Front egyik lelkes szervezőjeként találkozhattunk vele. 1939-ben részt vett a Nemzeti Parasztpárt létrehozásában, majd megkezdte újságírói tevékenységét. 1939-44 között a Szabad Szó című lapnál volt külpolitikai rovatvezető.

1940 tavaszán vették először őrizetbe, majd több hétig tartó kihallgatás után szabadlábra helyezték. Rendőri felügyelet alá rendelték, és továbbra is figyelték. 1940 őszén munkaszolgálatra hívták be, ahonnan év végén hazaengedték. 1941 tavaszán ismét behívót kapott, súlyos tüdő-vérzése miatt azonban kénytelenek voltak őt leszerelni.

A földkérdést mindig szem előtt tartva, 1945-ben a demokratikus földreform egyik vezető politikusaként dolgozott tovább teljes erőbedobással, de a személyi kultusz éveiben újabb megpróbáltatások érték. Letartóztatták, s 1951 decemberében zárt tárgyaláson - koholt vádak alapján – 15 évi börtönre ítélték. Büntetésének nagyobb részét az embert próbáló magánzárkában töltötte, 1954 júliusában – a Sztálin halála utáni enyhülés következtében – rehabilitálták.

Mindezek egyáltalán nem törték meg, tehát 1956-ban a Nagy Imre köré tömörülő reformértelmiség tagjai között találjuk. 1956. október végén és november elején Nagy Imre titkárságának munkatársa, végigküzdötte a forradalmat, november 4-én ő is a budapesti jugoszláv nagykövetségre menekült, ahonnan november 24-én a romániai Snagovba internálták.

Iskolánk egykori diákját a forradalmat követő koncepciók per másodrendű vádlottjaként 12 évre ítélték, a váci börtönből 1960-ban amnesztiával szabadult. A hatalom igyekezett a politikából kiszorítani, de önsajnálattal helyett a tudományos munkába kapcsolódott be, s megírta a földosztás történetét. Szívesen tevékenykedett e területen is, de hamarosan köréje tömörült a demokratikus ellenzék mindegyik csoportja. Nem volt olyan jelentős ellenzéki fellépés, tiltakozás, amelyben meghatározó szerepet ne játszott volna.

Nem változtatta meg harcos egyéniségét a többszöri bebörtönzés, vádaskodás, mellőzés sem, mindig pontosan tudta, hogy mi a feladata a magyar emberek érdekében. Másoknál, a döntő többségnél, az őt ért

¹³⁶

Jászvidék 2006. okt.23. Tóth Pál Péter: Emlékezés Donáth Ferencre. 1. old

szenvedések kis töredéke is elég lett volna, hogy meghátráljon. Akik ismerték, azt állították: „Alig látszott rajta a lelki és testi szenvedés a harmadik bebörtönzés után sem.”¹³⁷

Az 1970-es évek végén tehát újult erővel kapcsolódott be a demokratikus ellenzék munkájába, s 1980-ban már ott találjuk a Bibó-
emlékkönyv szerkesztő bizottságában. Érdemes néhányukat megemlíteni: Bencze György, Csoóri Sándor, Göncz Árpád, Halda Alíz, Kis János, Kenedi János és Tornai József. A résztvevő 26 személy életútja később jelentősen eltért egymástól, de akkoriban még egyöntetűen kiálltak a kötet névadója: Bibó István mellett.

Donáth Ferenc pályájának további jelentős eseménye a monori találkozó. Az 1985. június 14-én lezajlott ellenzéki összejövetele alapötlete tőle származott, indítványát a rendszerrel szemben csendesebb-hangosabb vitában állók egyaránt elfogadták. A demokratikus ellenzék, a népiek, az 56-osok, reformközgazdászok viszont nem adtak ki közös cselekvési programot. A találkozó jelentősége a válság súlyosságának és a közös kiútkeresés igényének megfogalmazásában állt.¹³⁸

Amikor iskolánk – a mai Lehel Vezér Gimnázium – egykori tanulója emlékezünk, nem feledkezhetünk meg feleségéről, Bozóky Éváról sem. Férjének többszöri letartóztatása idején mindig mellette állt, nevelte három gyermeküket, pedig biztatták – többen meg is tették ezt – hogy váljon el férjétől, biztosítva ezzel saját újságírói karrierjét. Ezen a lehetőségen egy percig sem gondolkodott. Az ő házasságuk, férje 1986-ban bekövetkezett haláláig, két átlagon felüli munkabírási, becsületos ember s írig tartó szövetsége volt. Felesége így ír róla: „Ő beleszületett ebbe a népbe, benne nevelődött, külső habitusa, tájszólása, artikulációja folytán jász volt a javából.... A vidéki élet, a falu, a játszótársak, az iskolák egyaránt természetessé tették, hogy ő jászsági magyar ember, akinek a magyar paraszt fájdalmai fájnak, aki tökéletesen azonosul ezzel a néppel, sorsában osztozik, nem is tehetne mást, a nagyvilágon e kívül nincsen számára hely.”¹³⁹

Ezekhez a szép és igaz gondolatokhoz kár lenne bármit is hozzáfűzni. Csupán a töredékét villantottam fel e rendkívül gazdag élet fordulópontjainak, de a tények azt bizonyítják, az ember valóban legyőzhetetlen.

¹³⁷ Pomogáts Béla épszabadság 2006. július 18.

¹³⁸ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században 529. o.

¹³⁹ Bozóky Éva: Zord idők nyomában. 256. old